

En undersøgelse af skatternes indvirkning på arbejdsudbudets størrelse.

Af Kjeld Philip¹⁾.

Efter opfordring fra en svensk institution med nær tilknytning til industrien foretog jeg i 1950 og 1951 en undersøgelse over den måde, hvorpå industrivirksomheder reagerer over for pålæg af skatter. Ved den lejlighed blev knap et halvt hundrede virksomheder interviewet, ligesom der senere udsendtes spørgeskemaer til ca. tusind virksomheder, hvoraf 23 % svarede. Som et biprodukt til denne undersøgelse havde man optaget nogle enkelte spørgsmål om arbejdskraftens reaktioner på beskatningen.

Da problemerne for en stor del er de samme i Sverige og i Danmark, og da en tilsvarende undersøgelse mig bekendt aldrig er blevet foretaget i Danmark, har det forekommet rimeligt at meddele resultaterne af denne side af undersøgelsen her.

I et arbejdsforhold er der to parter, og det rigtigste ville have været, at man havde spurgt begge parter. Da imidlertid denne side af sagen må betragtes som et biprodukt til hovedundersøgelsen, havde dette været upraktisk. Man har nøjedes med at spørge arbejdsgiverne om deres indtryk af forholdene. Herved er svarene muligvis blevet ensidige, men det giver i det mindste en belysning af, hvordan man fra virksomhedernes side opfatter dette forhold.

Ensidigheden kommer måske frem derigennem, at det så godt som udelukkende er den negative indvirkning på arbejdsudbudet, der fremhæves af de spurgte. Det viste sig ved interviewene, at arbejdsgiverne, når de kom ind på dette spørgsmål, ofte nævnte, at forskellige skatteforhold hos arbejderne førte til, at deres interesse i overarbejde var blevet væsentlig mindre, at skulkning spillede en forholdsvis stor rolle, at »slarv« på arbejdspladsen spillede en større rolle end før, og at navnlig den kvindelige arbejdskraft på grund af sambeskatningen var tilbøjelig til at forlade arbejdspladserne.

Da dette blev fremhævet fra forskellig side, fandt man det rimeligt at optage nogle spørgsmål i spørgeskemaet til belysning heraf. I virkeligheden er det ikke let at få nogen virkelig besked om spørgs-

¹⁾ Professor ved Københavns Universitet, dr. oecón.

En undersøgelse af skatternes indvirkning på arbejdsudbudets størrelse.

Af Kjeld Philip¹⁾.

Efter opfordring fra en svensk institution med nær tilknytning til industrien foretog jeg i 1950 og 1951 en undersøgelse over den måde, hvorpå industrivirksomheder reagerer over for pålæg af skatter. Ved den lejlighed blev knap et halvt hundrede virksomheder interviewet, ligesom der senere udsendtes spørgeskemaer til ca. tusind virksomheder, hvoraf 23 % svarede. Som et biprodukt til denne undersøgelse havde man optaget nogle enkelte spørgsmål om arbejdskraftens reaktioner på beskatningen.

Da problemerne for en stor del er de samme i Sverige og i Danmark, og da en tilsvarende undersøgelse mig bekendt aldrig er blevet foretaget i Danmark, har det forekommet rimeligt at meddele resultaterne af denne side af undersøgelsen her.

I et arbejdsforhold er der to parter, og det rigtigste ville have været, at man havde spurgt begge parter. Da imidlertid denne side af sagen må betragtes som et biprodukt til hovedundersøgelsen, havde dette været upraktisk. Man har nøjedes med at spørge arbejdsgiverne om deres indtryk af forholdene. Herved er svarene muligvis blevet ensidige, men det giver i det mindste en belysning af, hvordan man fra virksomhedernes side opfatter dette forhold.

Ensidigheden kommer måske frem derigennem, at det så godt som udelukkende er den negative indvirkning på arbejdsudbudet, der fremhæves af de spurgte. Det viste sig ved interviewene, at arbejdsgiverne, når de kom ind på dette spørgsmål, ofte nævnte, at forskellige skatteforhold hos arbejderne førte til, at deres interesse i overarbejde var blevet væsentlig mindre, at skulkning spillede en forholdsvis stor rolle, at »slarv« på arbejdspladsen spillede en større rolle end før, og at navnlig den kvindelige arbejdskraft på grund af sambeskatningen var tilbøjelig til at forlade arbejdspladserne.

Da dette blev fremhævet fra forskellig side, fandt man det rimeligt at optage nogle spørgsmål i spørgeskemaet til belysning heraf. I virkeligheden er det ikke let at få nogen virkelig besked om spørgs-

¹⁾ Professor ved Københavns Universitet, dr. oecón.

mål af denne art. Det er klart, at afgørelser såsom påtagelse eller nægtelse af overtidsarbejde, skulkning, forladelse af arbejdet midlertidigt eller varigt, ikke sker på grundlag af et enkelt motiv. I almindelighed vil en række motiver, som måske endda står vedkommende mere eller mindre klart, være afgørende for sådanne beslutninger. Blandt de forhold, der kan blive afgørende, er også skatterne. Det er endda meget sandsynligt, at man får en noget overdreven forestilling om skatternes betydning for sådanne afgørelser, fordi det er en faktor, som man måske hellere nævner end så mange andre.

Der er sikkert også en tilbøjelighed til at betragte den faktor som »årsag«, som let kan fjernes, eller som er resultatet af en politik, man ikke sympatiserer med.

På forhånd kunne man i og for sig vente, at skatterne skulle have ændret arbejdsudbudet både i positiv og negativ retning. Skatterne er i nutiden væsentlig højere end tidligere. Det er således en større del af indkomsten, der beslaglægges af det offentlige. Man kunne tænke sig, at en mand på grund af, at han havde stor skat at betale, ville reagere på samme måde, som han ville, når han iøvrigt havde store udgifter at præstere. Den mand, der har store udgifter til en talrig børneflok eller er blevet tvunget til at bo i en ny og dyr lejlighed, vil ikke reagere ved at arbejde mindre, men vil tværtimod forsøge at skaffe sig ekstrainkomst for at kunne klare sine store forpligtelser. En høj skat skulle derfor i og for sig kunne tænkes at føre til et større arbejdsudbud. Man må imidlertid i denne forbindelse huske på, at i modsætning til dyr husleje eller stor børneflok betyder en høj skat, at vedkommende får store ydelser til gengæld. Det forhøjede skattniveau er blevet ledsaget af betydeligt større ydelser fra det offentliges side; selv om det kan være vanskeligt eller umuligt at måle slikt, må man regne med, at den forøgede offentlige virksomhed ialt har virket til at højne arbejderne levestandard trods de dermed forbundne store skatter. I det omfang, det er tilfældet, er der ikke nogen grund til at vente, at de høje skatter i al almindelighed skulle føre til et større arbejdsudbud, fordi de forøgede udgifter kompenseres af forøgede offentlige ydelser, der på deres side letter de materielle kår for arbejderne og trækker i retning af en mindre nødvendighed for at arbejde. Selve det offentliges virksomhed har således måske alt ialt sammen med det højere lønniveau været en af de vigtigste forklaringer til, at man i løbet af de sidste hundrede år har bevæget sig fra 11 timers dagligt arbejde og ned til nu at have 48 timers og diskuterer 44 timers arbejdsuge.

Det, der var aktuelt på arbejdspladserne, var imidlertid den anden side af skatterne, nemlig betragtninger over marginalbeskatningen.

Høje skatter adskiller sig fra høj husleje eller store udgifter til en børneflokk derved, at skatterne automatisk stiger, hver gang man for at klare de store udgifter erhverver sig en ekstraindkomt. Ind i ens betragtninger går derfor ikke blot skatternes absolutte beløb, men også deres marginelle. Høje marginalskatte må i modsætning til høje absolutte skatter formodes at trække udviklingen i retning af et mindre arbejdsudbud.

Fra en række arbejdsgiveres side blev det ved interviewene fremført, at arbejderne ikke ønskede at påtage sig ekstraarbejde, fordi de påstod, at skattevæsenet tog så stor en del af ekstraindkomsten, at der blev så lidt tilovers til dem selv, at det ikke var møjen værd. Det afgørende i dette ræsonnement var altså ikke skatternes absolutte højde, men marginalbeskatningens højde. Det synes vanskeligt at være muligt ved spørgsmål til arbejdsgiverne at få klarhed over, om skatteniveauets højde har nogen indfyldelse på arbejdnernes villighed til at arbejde. Derimod var det formentlig muligt at få visse svar af værdi på disse spørgsmål vedrørende virkningerne af marginalbeskatningen.

Man må imidlertid, således som anført, gøre sig klart, at de svar, man får, kan tolkes på forskellig måde. Når det anføres f. eks., at sambeskatningen er grund til, at en gift kvinde på et vist tidspunkt opgiver at have udearbejde og foretrækker at forblive i hjemmet, kan det skyldes forskelligt.

Det kan for det første være et argument, d. v. s. noget, som siges udadtil, noget, der kan være, men ikke behøver at være i overensstemmelse med vedkommendes virkelige motiver, noget som måske tjener til at dække over helt andre motiver.

Det kan også tænkes, at det, man får at vide, er det virkelige hovedmotiv, at vedkommende har gjort op med sig selv og sin familie, at det kan ikke betale sig at arbejde, når så stor en del af arbejdsresultatet bliver taget af skattevæsenet. En sådan opgørelse kan være foretaget rigtigt eller forkert. Den vil kunne være påvirket af agitation udefra og af de ofte misvisende eksempler, der anvendes i denne agitation. — Man kan diskutere, om »årsagen« til, at vedkommende undlader at påtage sig et arbejde i sådanne tilfælde, er selve skatten eller den eventuelt af agitation påvirkede og antageligt fejlagtige opfattelse af skattens højde. Ikke mindst sambeskatningsspørgsmålet

synes i en del tilfælde at have givet anledning til en fejlagtig opfattelse af de faktiske forhold.

Men ved siden af at have motiver, som man har gjort sig klart, kan der udmærket godt være motiver, man ikke har gjort sig klart. Personlige forhold af forskellig art vil vel oftest være temmelig afgørende for, om man påtager sig et arbejde eller ikke, men det er ikke sikkert, at den slags rigtigt bliver klargjort, men snarere viser sig som en almindelig lyst eller ulyst ved at have udearbejde. Den slags vil ikke nær så ofte som skatterne blive nævnt som årsag over for en arbejdsgiver, men vil ikke desto mindre kunne være fuldt så betydningsfuld som skatterne.

Den i Sverige førte agitation for, at det skal kunne betale sig at arbejde, synes for mange at have klargjort skatternes betydning ved indkomsten. Tidligere har de måske ikke tænkt særligt over, om nu også det sidst påtagne arbejde giver dem en større indkomst personligt. Men selve den politiske agitation har gjort spørgsmålet bevidst. Det er ikke umuligt, at selve agitationen har ført til, at en række mennesker har foretrukket at lade være med at arbejde så meget.

Under interviewene viste det sig, at spørgsmålet næsten altid blev nævnt i forbindelse med arbejderne, men ikke i forbindelse med funktionærerne. Det nævnes således, at funktionærernes overarbejde oftest bliver påtaget uden nærmere diskussion, og fordi den bliver betragtet som mere eller mindre en selvfølge. Man nævner også, at fra funktionærernes side påtog man sig i reglen overarbejde, fordi man var klar over, at det var nødvendigt for virksomheden. Problemet synes kun at brænde på for arbejderne vedkommende.

Overarbejde.

For at undersøge arbejderne villighed til at påtage sig overarbejde stillede der i de nævnte spørgeskemaer arbejdsgiverne en række spørgsmål, heriblandt et par vedrørende arbejderne villighed til at påtage sig overarbejde. Det indkomne materiale blev af andre grunde behandlet for aktieselskaber og andre virksomheder hver for sig.

For at belyse indstillingen til overarbejde anmodede man virksomhederne om for fire forskellige arbejdsgruppers vedkommende, nemlig den mandlige ugifte arbejdskraft, den mandlige gifte arbejdskraft, den kvindelige ugifte arbejdskraft og den kvindelige gifte arbejdskraft, at karakterisere ved tal vedkommende arbejdsgruppes villighed til at påtage sig overarbejde. Tallene skulle tillægges følgende betydning:

- 0 betyder att företaget inte har något övertidsarbete för vederbörande arbetargrupp;
 1 betyder, att det är praktisk taget omöjligt att få arbetarna till att åtaga sig övertidsarbete;
 2 betyder, att arbetarna kan övertalas till övertidsarbete, men endast nätt och jämnt vill åtaga sig det;
 3 betyder, att övertidsarbete är varken särskilt populärt eller impopulärt;
 4 betyder, att arbetarna gärna vill ha övertidsarbete.

Man har för de enkelte grupper beräknat en slags genomsnittskarakter. Man har sammenstillet svarene således, at for hver af de spurgte arbejdsgrupper er den totale pointsum blevet udregnet, og det fundne resultat er blevet divideret med antallet af meddelelser angående vedkommende gruppe. Man har ved denne beregning set bort fra de tilfælde, hvor der er angivet 0; de tilfælde er således hverken medregnet i tæller eller nævner. Beregningen er foretaget for de to materialegrupper hver for sig og meddelt i tabel 1. Resultatet af undersøgelsen er, således som det fremgår af tabellen, at villigheden til at påtage sig overarbejde alt ialt ligger omkring $2\frac{1}{2}$. Man må altså nærmest drage den konklusion, at overarbejde i almindelighed er upopulært, men ikke anderledes, end at man med noget besvær kan få arbejderne til at påtage sig noget overarbejde.

Tabel 1.

Indstilling til overarbejde.

	Ialt	A/S	Firmaer	Aktieselskaber med	
				0—50 arbejdere	51—200 arbejdere
Arbejdskraften:	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Ugift mandlig	2,46	2,50	2,34	2,41	2,54
Gift mandlig	2,65	2,66	2,59	2,65	2,63
Ugift kvindelig	2,43	2,49	2,12	2,58	2,52
Gift kvindelig	2,20	2,25	2,00	2,25	2,28

Det interessante ved undersøgelsen er den forskel, der har vist sig i de forskellige arbejdsgruppers villighed til at påtage sig ekstraarbejde. Forskellen virker måske ikke særlig stor, men den er den samme for de to grupper, hvilket sandsynliggør, at det ikke drejer sig om noget tilfældigt.

Det viste sig, at den største villighed til at påtage sig overarbejde finder man hos den gifte mandlige arbejdskraft. Det drejer sig her

om noget ældre arbejdere, der sikkert gennemgående har ret store økonomiske forpligtelser, fordi de både har hjem og børn og derfor gerne vil have en vis ekstraindkomst. Det kan næppe forklares på anden måde, at denne gruppe har den største interesse i overarbejde. Det er således et resultat af den almindelige virkning, der blev nævnt ovenfor, at jo højere levestandard folk har, desto mindre lyst har de til at arbejde. Det drejer sig her vel sagtens om den arbejdergruppe, der føler levestandarden lavest, og som derfor er villigst til at påtage sig overarbejde.

Midterstillingen indtages af de ugifte mandlige og kvindelige arbejdere. Som det fremgår af tabellen, har disse to omtrent samme villighed til at påtage sig overarbejde, kvinderne en ubetydelighed mindre end mændene. Kvindernes mindre villighed til at påtage sig overarbejde viser sig imidlertid kun svagt i aktieselskaberne og synes at være af en ret tilfældig karakter; man kan næppe tillægge dette større betydning uden nærmere undersøgelse. At der dog synes at være noget om det, fremgår af, at forskellen bevares også, når man opdeler aktieselskaberne i store og små, jfr. tabellens kolonne (4) og (5). Man står ved den ugifte arbejdskraft over for en arbejdskraft, der lever på en relativt højere levestandard, og som formodentlig derfor noget mere foretrækker fritid fremfor arbejde.

Interessantest er det sagtens, at den arbejdskraft, der er mindst interesseret i overarbejde, er gift kvindelig. I begge grupper ligger de en del under de øvrige arbejdere. Man står sikkert her over for arbejdere, for hvem de økonomiske motiver ikke er så afgørende for deres villighed til at påtage sig overarbejde. I og for sig er den økonomiske situation for den gifte kvinde ganske analog med situationen for den gifte mand, men for hende spiller hensynet til børnene, hjemmets rengøring, madlavning o. l. en så afgørende rolle, at hun meget nødtigt påtager sig arbejde uden for normal arbejdstid.

Af enkeltheder fra svarene kan nævnes, at 4 points, altså udtrykket for, at arbejderne gerne vil have overarbejde, kun er givet i få tilfælde. Ugift mandlig arbejdskraft er blevet givet 4 points i 8 tilfælde og gift mandlig i 12 tilfælde. Kun i 2 tilfælde har kvindelig arbejdskraft fået tilsvarende bedømmelse. 1 point, altså praktisk taget umulighed for at få gennemført overarbejdet, er givet til ugift mandlig arbejdskraft i 8 tilfælde, til gift mandlig i 7, men til gift kvindelig i ikke mindre end 13 tilfælde.

Imidlertid er det mest påfaldende ved svarfordelingen, at der foreligger en meget stor samling omkring 2 og 3. En af årsagerne hertil

er måske, at spørgsmålet er af en karakter, det kan være lidt vanskeligt at svare på, og hvor man derfor vil være tilbøjelig til at holde sig til mellemtilfældene. Men hovedårsagen er sikkert, at det rent faktisk ligger sådan, at man ligger et sted mellem 2 og 3.

Svarene har ikke givet anledning til mange kommentarer. En virksomhed bemærker, at »övertid göres numera knappast för förtjänsten utan i stället för att hjälpa företaget, därför också de äldre gifta mest förstående«.

En anden virksomhed udvider skemaet med en særlig personalekategori, som de kalder »utlänningar«. Disse får »betyget« 4. Samme virksomhed giver sin øvrige mandlige arbejdskraft 3 points.

En mærkværdighed ved materialet er, at aktieselskabernes personale som resultat for alle fire gruppers vedkommende viser større villighed til at påtage sig overarbejde end de andre virksomheders, i det følgende kaldt firmaernes. Forskellen er måske ikke så stor, men i betragtning af, at den foreligger konsekvent for alle grupper, kan den sikkert ikke skyldes nogen tilfældighed. På forhånd skulle man vel nærmest vente, at forskellen ville gå den modsatte vej. Man kunne tænke sig, at man i de personligt ansvarlige virksomheder, hvor ejeren sikkert gennemgående på en helt anden måde deltager i det daglige arbejde, ville finde en større villighed hos arbejderne til at påtage sig overarbejde. Det modsatte er imidlertid tilfældet, og den eneste forklaring, forfatteren har kunnet finde på, er, at det skyldes, at i aktieselskaber kommer utilfredshed over at skulle have overarbejde ikke i samme grad frem til ledelsen, fordi den udøses over for formænd og lavere funktionærer. Forsåvidt det er rigtigt, bliver resultatet, at ovennævnte tal i virkeligheden er lidt for høje, og at tallene for firmaerne i virkeligheden er mere i overensstemmelse med de virkelige forhold end tallene fra aktieselskaberne.

For at undersøge om den forskellige attitude i aktieselskaberne og i firmaerne skyldes det mere personlige kendskab i firmaerne eller størrelsesforholdet, har man specielt undersøgt attituden i aktieselskaber med under 50 arbejdere og i aktieselskaber med mellem 50 og 200 arbejdere. Resultaterne er meddelt i kolonnerne (4) og (5) i tabel 1. Denne opspaltning i små og noget større aktieselskaber synes at bevise, at opførselen i de to grupper er nogenlunde den samme, og man må følgelig komme til resultatet, at der virkelig er en forskel på dette punkt i indstillingen i firmaerne og i aktieselskaberne.

Der er jo endelig også den mulighed, at de svarende i et vist om-

fang har tillagt arbejderne deres egen opfattelse; og der er sagtens ikke noget mærkeligt i, at den personligt ansvarlige ejer snarere har overvejet, om det kan betale sig for ham at arbejde mere, end den ofte mere fastlønnede funktionær, evt. direktør, der har ansvaret for aktieselskabet.

I Sverige har man, som det vil være bekendt, indført »lønskat«. Arbejdsgiverne tilbageholder i overensstemmelse med særlige tabeller dele af lønnen ved dennes udbetaling. Disse således tilbageholdte beløb indbetales af arbejdsgiveren og udgør skatten for pågældende arbejder. Efter årets forløb foretages der på sædvanlig måde en ligning på grundlag af en indgiven selvangivelse. Det pålignede beløb sammenholdes med det allerede betalte, og differencen efterbetales eller tilbagebetales. Ved nævnte spørgeskemaer stilledes nogle spørgsmål om, hvilken rolle »källskattetabelltänkandet« spiller for arbejdernes villighed til at påtage sig overarbejde. Man har ladet der være mulighed for, at der kunne gives 3 svar, nemlig at det spiller stor, liden eller ingen rolle.

Formålet med dette spørgsmål har været at undersøge, om den marginale beskatning spiller nogen rolle for arbejdernes lyst til at tjene ekstra. Svarene fremgår af tabel 2. Det vil af tabellen fremgå,

Tabel 2.

»Källskattetabelltänkandets« rolle for interessen i at påtage sig overarbejde.

	Absolutte tal			I procent		
	A/S	Firmaer	Ialt	A/S	Firmaer	Ialt
Stor rolle.....	55	25	80	33	46	36
Lille rolle.....	62	18	80	37	33	36
Ingen rolle.....	34	8	42	20	15	19
Intet svar.....	16	5	21	10	6	9
Ialt.....	167	56	223	100	100	100

at det spiller nogen rolle for langt det største antal af virksomhederne. Forskellene mellem besvarelserne inden for de to grupper skulle næppe tillægges nogen større betydning. Disse svar giver for så vidt ikke andet indtryk, end interviewene gav. Under interviewene fik man det indtryk, at en del af arbejdsgiverne mente, at netop »lønskatten« havde været med til at gøre merbeskatningen i anledning af en merfortjeneste klar for arbejderne. Før denne skats indførelse havde man i høj grad ræsonneret ud fra gennemsnitsbetragtningen. Man

havde regnet med, at man f. eks. betalte 12 % af indkomsten i skat, og så havde man analogt sluttet, at man også betalte 12 % af merindkomsten i skat. Nu derimod efter lønskattens indførelse konstateredes det allerede på den ugentlige lønningsdag, hvorledes ekstraindkomsten førte til væsentligt højere ekstrabeskatning. Selve marginalbeskatningen var på denne måde blevet arbejderne bevidst. Særligt anførte man det uheldige i de tilfælde, hvor der foregår spring i tabellerne, skønt sådanne spring ikke findes i den totale beskatning. Arbejderne går ud fra tabellerne i stedet for ud fra den egentlige skatteskala.

Af tabellens procentafdeling fremgår det, at firmaerne anser deres arbejdere for at være mere skattetænkende end aktieselskaberne anser deres. Som forklaring herpå må henvises til, hvad der blev nævnt i forbindelse med det tilsvarende forhold ved tabel 1.

Skulkning.

Beskatningen kan tænkes at påvirke arbejdskraftens villighed til at arbejde på anden måde end ved, hvad der kan konstateres ved svigtende villighed til at påtage sig overarbejde. Man har også muligheden, at det viser sig som forøget skulkning. Fra mange sider er det blevet fremhævet, at skulkningen nu betyder væsentlig mere end tidligere. Imidlertid kan dette sikkert for en stor del forklares ved, at beskæftigelsen nu er væsentlig bedre end f. eks. før krigen, så risikoen ved skulkning er meget mindre end før. Hertil kommer, at afskedigelser ikke forekommer nær så hyppigt som før som disciplinær foranstaltning. Et spørgsmål, der gik ud på at spørge, om skulkning nu betyder mere end før, ville derfor næppe give os noget svar på skatternes betydning for skulknings tilbøjeligheden. Svaret ville sikkert blive overvældende »ja«, men om dette »ja« ville man ikke kunne vide, om det skyldtes den bedre beskæftigelse eller den højere marginalskat. Der var derfor ikke andet at gøre end at stille spørgsmålet som et opinionsspørgsmål: »Anser ni att beskatningen av arbeternas inkomst medför ökat skolkning«. Man delte spørgsmålet op i to grupper, således at man holdt den mandlige og den kvindelige arbejdskraft hver for sig. Dette var væsentligst gjort for at opnå, at uvedkommende motiver, der formodentlig navnlig viser sig for den kvindelige arbejdskrafts vedkommende, kunne udelukkes. Resultaterne af undersøgelserne fremgår af tabel 3. 44 % af de svarende arbejdsgivere anfører, at dette moment har nogen betydning for den mandlige arbejdskrafts vedkommende; for den kvindelige vedkommende er tallet lidt højere. Forskellen mellem den mandlige og kvindelige arbejdskrafts reaktioner skal sikkert ikke tilskrives forskellig

Tabel 3.

Medfører beskatningen forøget skuldkning.

	A. I absolutte tal.			Kvinder		
	A/S	Mænd Firmaer	Ialt	A/S	Firmaer	Ialt
Ja, i høj grad.....	10	4	14	12	4	16
Ja, i et vist omfang .	49	28	77	38	14	52
Nej	98	19	117	64	11	75
Intet svar.....	10	5	15	53	27	80
Ialt	167	56	223	167	56	223
	B. I procent.					
Ja, i høj grad.....	6	8	7	10	14	11
Ja, i et vist omfang..	31	55	37	33	48	36
Nej	62	37	56	56	38	52
Ialt	100	100	100	100	100	100

grad af skattetænkning, men snarere, at den kvindelige arbejdskraft i det hele taget er mere tvivlende over for, om den vil have arbejde eller ikke, og derfor også i dette tilfælde oftere anvender beskatningen som argument, end den mandlige gør det. At der er indkommet betydeligt færre svar vedrørende den kvindelige end den mandlige arbejdskraft skyldes, at en del virksomheder ikke beskæftiger kvinder.

For at gøre det lettere at sammenligne mænd og kvinder, har man i procenttabellen ladet tallene vise procenten udelukkende af dem, der har besvaret spørgsmålet.

Atter her viser det sig, at resultatet for firmaerne afviger en del fra resultatet for aktieselskaberne. Medens aktieselskaberne i 60 % af tilfældene ikke mener, at dette moment har nogen betydning, er det tilsvarende tal for firmaerne kun ca. 38 %. Afvigelsen går således i samme retning som i de tidligere tilfælde. Atter synes den eneste plausible forklaring at måtte søges deri, at i firmaerne har indehaverne større kontakt med arbejderne.

En virksomhed har kommenteret dette spørgsmål på en sådan måde, at der kan være grund til at nævne det. Den skriver: »Skattetänkandet har nog avtagit med inflationens penningsbehovsökning«. Denne bemærkning er ganske interessant, fordi den peger hen på, at en del af arbejdsforsømmelserne i den første efterkrigstid ikke skulle skyldes blot den højere levestandard, men også de færre muligheder for at få noget for den højere indkomst. Efterhånden som varerigigheden er kommet til, blev interessen for at bestille noget på ny større.

Reglerne om eksistensminimum.

Under interviewene blev det nu og da nævnt, at reglerne om eksistensminimum medførte, at arbejderne ikke havde nogen interesse i at tjene udover dette minimum.

I Sverige har man den regel, at arbejdsgiverne skal tilbageholde arbejderne ikke-betalte skat i lønnen på en sådan måde, at arbejderne kun får udbetalt et såkaldt eksistensminimum, medens hele resten indbetales til skattevæsenet. Resultatet heraf er således, at så længe en arbejder er i restance, tilfalder al ekstra indkomst skattevæsenet. Reglen er således væsentlig strengere end den tilsvarende danske. Jeg har ikke tilstrækkeligt kendskab til de tilsvarende forhold i Danmark til at vove at drage paralleller mellem det svenske og det danske system. Da dette moment, som anført, blev nævnt i en del tilfælde, spurgte man i spørgeskemaet om det spillede nogen rolle, og svarene fremgår af tabel 4. Man vil straks se, at kun få

Tabel 4.

Formindskes arbejdsindsatsen på grund af tilbageholdelse af skatterestancer.

	Absolutte tal			I procent		
	A/S	Firmaer	Ialt	A/S	Firmaer	Ialt
Ja, i høj grad	2	1	3	4	5	4
Ja, i et vist omfang	20	9	29	39	45	40
Nej, slet ikke	31	10	41	58	50	56
Nej, virksomheden har ikke arbejdere for hvem dette spiller nogen praktisk rolle . . .	99	32	131	100	100	100
Intet svar	15	4	19			
Ialt	167	56	223			

virksomheder anfører, at det spiller en rolle. Men man vil også bemærke, at den store mængde af de, der svarer nej, gør det med begrundelsen, at spørgsmålet ingen praktisk betydning har for foretagendet; det vil altså sige, at man i det foretagende ikke beskæftiger arbejdskraft af den type, der normalt bliver ramt af sådanne bestemmelser. Af de virksomheder, der beskæftiger arbejdere, for hvem livsminimumsreglerne har praktisk betydning, er det dog 44 %, der tillægger det en vis betydning.

Som det fremgår af tabellen, har firmaerne svaret på omtrent samme måde som aktieselskaberne, kun vil man finde, at tilfældene, hvor dette moment spiller en rolle, er noget flere hos firmaerne end i

aktieselskaberne. Forskellen er ubetydelig og kunne bero udelukkende på tilfældigheder. Imidlertid falder den godt i tråd med de andre tilfælde, der har været nævnt.

Sambeskatningen.

Under drøftelserne af beskatningens indflydelse på arbejdsudbudet blev det også ofte nævnt, at sambeskatningen blev angivet som årsag til, at den gifte kvindelige arbejdskraft forlod arbejdet eller var uvilig til at påtage sig mere arbejde end før. Man anførte også, at i en række tilfælde udtalte mandlige arbejdere, at deres hustruer i og for sig gerne ville have noget arbejde, men at de ikke ville, når »det hele skulle afleveres til skatten«. Ifølge sagens natur er det vanskeligt at stille spørgsmål, der virkeligt kan belyse denne sag. Man besluttede sig til at forsøge at nærme sig dette problem ved at stille følgende spørgsmål til arbejdsgiverne: »Förekommer det att sambeskatningen angis som den direkta anledningen till att gift kvinnelig arbetskraft lämnar sitt arbete hos Eder?« Svarene fremgår af tabel 5.

Tabel 5.

Forlader gift kvindelig arbejdskraft sit arbejde på grund af sambeskatningen.

	Absolutte tal			I procent		
	A/S	Firmaer	Ialt	A/S	Firmaer	Ialt
Ofte	22	8	30	19	26	21
Sjældent	66	12	78	58	39	54
Aldrig	26	11	37	23	35	26
Intet svar.....	53	25	78			
Ialt.....	167	56	223	100	100	100

Man vil se, at et ret stort antal virksomheder ikke har svaret på spørgsmålet. Dette beror på, at en stor del af virksomhederne overhovedet ikke beskæftiger kvindelig arbejdskraft, og at spørgsmålet om sambeskatning derfor ikke er aktuelt for disse virksomheder. Iøvrigt viser resultatet, at af de, for hvem spørgsmålet er aktuelt, angiver en fjerdedel, at problemet aldrig nævnes, hvorimod de tre fjerdedele tillægger det en betydning. Herved er det således, at 20 % af de, der svarer, anfører, at problemet ofte nævnes, medens kun halvdelen anfører, at det sjældent nævnes. Man står således her over for et spørgsmål, der faktisk må tillægges en vis betydning. Gennem

interviewene og diverse samtaler, der er ført også uden for denne undersøgelse, får man det indtryk, at sambeskatningsspørgsmålet ofte indgår i overvejelserne, om gift arbejdskraft vil påtage sig arbejde eller ikke. Der synes på dette område meget ofte at foreligge stærk overdreven forestilling om, hvor stor en del af den udearbejdende hustrus indkomst, der går til skat, således at resultatet i alt fald i en del tilfælde bliver følgen ikke så meget af rigtig skattetænkning som af en fejlagtig.